

Piotr Gryszel

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

WPLYW TURYSTYKI NA WARUNKI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW OBSZARU RECEPCJI TURYSTYCZNEJ NA PRZYKŁADZIE ŚWIERADOWA-ZDROJU

Streszczenie: Turystyka jest zjawiskiem wielowymiarowym i jej funkcjonowanie jest ściśle związane z regionem. Skutki jej rozwoju są odczuwalne na każdej płaszczyźnie życia mieszkańców miejscowości turystycznej, m.in. wymaga rozwoju infrastruktury turystycznej, dodatkowych usług. Przekłada się to na nowe miejsca pracy w miejscowości turystycznej oraz daje możliwość uzyskiwania dodatkowych dochodów. W miejscowości zachodzą także interakcje na płaszczyźnie społeczno-kulturowej. Rozwój turystyki niesie ze sobą także zjawiska negatywne.

Głównym celem artykułu jest analiza wpływu rozwoju turystyki na poszczególne sfery życia ludności. Za przykład posłużyła miejscowość uzdrowiskowa Świeradów-Zdrój. Inspiracją do wyboru tematu były wieloletnie obserwacje zachowań turystów oraz mieszkańców względem siebie w różnych miejscowościach turystycznych.

Słowa kluczowe: turystyka, obszar recepcji turystycznej, warunki życia mieszkańców.

1. Wstęp

Turystyka kojarzy się powszechnie przede wszystkim z odpoczynkiem. Aby część społeczeństwa mogła korzystać z wakacyjnego wypoczynku, inna jego część musi pracować, zapewniając wygodę i bezpieczeństwo. Kiedy turysta wyrusza w podróż, następuje ciąg zdarzeń, z których może sobie nie zdawać sprawy, a które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na życie i warunki bytowe wielu osób. W procesie tym zachodzi wiele reakcji mających wpływ na życie mieszkańców obszaru recepcji turystycznej.

Miniony wiek przyniósł rozwój turystyki masowej. Była ona niejednokrotnie przyczyną degradacji środowiska oraz zmęczenia i pogłębiającego się ubóstwa mieszkańców. Powstawały luksusowe ośrodki wypoczynkowe oddzielane wysokim murem od biednych dzielnic zamieszkiwanych przez miejscową ludność. Często korzyści ekonomiczne płynące z rozwoju turystyki omijały mieszkańców, ponieważ cały kapitał inwestycyjny napływał z zewnątrz i tam też odpływał. Ostatnie lata przyniosły pozytywne zmiany w świadomości turystów oraz organizatorów turystyki-

ki. Większy nacisk zaczęto kłaść na zrównoważony rozwój ośrodków turystycznych. Zrozumiano, że należy otaczać opieką nie tylko turystów, ale również mieszkańców oraz środowisko naturalne, ponieważ tylko zrównoważony rozwój może przynieść trwałe korzyści ekonomiczne i kulturowe.

Artykuł dotyczy mieszkańców terenów atrakcyjnych turystycznie. Głównym celem opracowania jest analiza wpływu rozwoju turystyki na poszczególne sfery życia ludności. Za przykład posłuży miejscowość uzdrowiskowa Świeradów-Zdrój. Inspiracją do wyboru tematu były wieloletnie obserwacje zachowań turystów oraz mieszkańców względem siebie w różnych miejscowościach turystycznych.

2. Funkcje turystyki wpływające na warunki życia mieszkańców obszaru recepcji turystycznej

Turystyka jest zjawiskiem wielowymiarowym i dynamicznym, a zatem jej funkcjonowanie jest ściśle związane z miejscowością i regionem, na którym występuje. Skutki jej rozwoju są odczuwalne na każdej płaszczyźnie życia mieszkańców miejscowości turystycznej. W przypadku obszaru recepcji turystycznej oddziaływanie turystyki na ten obszar może mieć trojaki wpływ:

1. Polaryzacyjny – gdy turystyka determinuje rozwój obszaru, ma znaczenie dominujące. Mówimy wówczas o miejscowościach i regionach o rozwiniętej funkcji turystycznej.

2. Stymulujący – gdy turystyka jest jednym z elementów stymulujących rozwój obszaru, ma znaczenie pośrednie. Mówimy wówczas o miejscowościach i regionach o zróżnicowanej strukturze funkcjonalnej.

3. Neutralny – gdy turystyka nie ma istotnego wpływu na rozwój obszaru, ma znaczenie uzupełniające. W tym przypadku również są to regiony i miejscowości o zróżnicowanej strukturze funkcjonalnej [Meyer 2008, s. 106].

W licznych niewielkich miejscowościach, szczególnie górskich i nadmorskich, turystyka staje się istotnym elementem strategii rozwoju. Bardzo często jest też głównym źródłem utrzymania większości mieszkańców. Funkcja turystyczna staje się główną determinantą rozwoju takiej miejscowości i może być widziana jako czynnik:

- poprawy jakości życia mieszkańców (aspekt społeczny),
- aktywizacji lokalnej gospodarki (aspekt ekonomiczny),
- wzbogacający wizerunek miasta (aspekt psychologiczny),
- rewaloryzacji przestrzeni miejskiej (aspekt kulturowy i przestrzenny) [Derek, Kowalczyk, Swianiewicz 2005, s. 199-217].

Funkcje oddziałujące na obszar recepcji turystycznej są wyrazem dążenia do ustalonych celów związanych z programowaniem i organizowaniem turystyki obszaru przez odpowiednie ośrodki decyzyjne – podmioty najważniejsze w gospodarce. Są więc wyrazem ich woli i intencji, natomiast ich efektywność, czyli miejsce występowania, skala, zakres i intensywność, zależą od polityki społeczno-ekono-

micznej państwa oraz organów niższego szczebla. W sferze planowania mówi się o skutkach postulowanych (pożądanych) i oczekiwanych (spodziewanych), następnie rzeczywistość weryfikuje marzenia i mamy do czynienia ze skutkami realnymi (rzeczywistymi) [Gaworecki 2003, s. 388].

Wyjątkowo ciekawa i wydająca się wręcz niezglębiona jest sfera społeczno-kulturowa. Skutki w tej dziedzinie są następstwami interakcji między turystami a mieszkańcami terenów recepcyjnych oraz wewnątrz tych grup [Gołembski 2009, s. 176]. Jak twierdzi E. Chambers, turystyka jest znakomitym obszarem badań dla antropologów, ponieważ zachodzi w niej, jak mało gdzie, bezpośredni kontakt międzykulturowy [Winiarski 2008, s. 11]. Według de Kadta, taka styczność zachodzi w trzech różnych sytuacjach. Pierwsza to nabywanie przez turystów dóbr i usług od mieszkańców, druga to wspólne przebywanie obu grup w takich miejscach, jak restauracje, kawiarnie, plaże itp. Trzecia natomiast to rozmowa gospodarzy z gośćmi i wymienianie się w ten sposób ideami i informacjami. Skutkami są przemiany, których czynniki to:

- dystans kulturowy pomiędzy mieszkańcami a gośćmi,
- dystans ekonomiczny między tymi dwiema grupami,
- długość oddziaływania turystów na obszar recepcji w aspekcie zarówno zbiorowym, jak i indywidualnym (długość sezonu turystycznego, przeciętny czas pobytu podróży),
- typ stosunków społecznych między przyjezdnymi i mieszkańcami [Winiarski 2008, s. 36].

Rezultaty w życiu mieszkańców miejscowości turystycznej są widoczne w strukturze społecznej (struktura zawodowa, wykształcenia, struktura prestiżu społecznego), postawach i zachowaniach, kulturze i funkcjonowaniu instytucji społecznych (układy kulturowe i strukturalne-stosunkowo trwałe, zajmujące się rozwiązywaniem problemów związanych z funkcjonowaniem) na obszarze recepcji turystycznej.

Głównym celem, dla którego turystyka jest rozwijana na określonych terenach, są jednak przede wszystkim korzyści ekonomiczne, jakie można z niej czerpać. Turystyka jest częścią składową gospodarki i działa jako osobny, pełnoprawny jej sektor. W tym zakresie spełnia ona dwie funkcje:

- kreatywną, która wyraża się współtworzeniem produktu krajowego brutto,
- usługową, czyli tworzenie miejsc w podziale pracy.

Zaspokajanie potrzeb turystów przybywających do regionu wymaga rozbudowanej sfery dóbr i usług, a to pociąga za sobą dalsze konsekwencje. Efekty ekonomiczne rozwoju turystyki wsiąkają w rozległe dziedziny gospodarki, trzeba więc działania mające na celu spełnienie oczekiwań przyjezdnych rozpatrywać w szeroko zarysowanym obrazie. Można zatem stwierdzić, iż rozwój gospodarki turystycznej na danym obszarze będzie miał wpływ na warunki życia miejscowej ludności. Może przyczynić się do wzrostu dochodów, rozwoju kulturowego, przywiązania do miejsca zamieszkania. Może też mieć skutki zupełnie odwrotne.

Wpływ rozwoju turystyki na życie mieszkańców Świeradowa-Zdroju zobrażowano przez analizę danych zaczerpniętych z Banku Danych Regionalnych GUS z trzech okresów oddzielonych równym odstępem czasowym. Ponadto przeprowadzono badania ankietowe, w których 50 respondentów zamieszkujących opisywaną miejscowość wyraziło swą subiektywną opinię na temat zmian w swojej sytuacji materialnej, życiu osobistym oraz tego, jak przez ostatnie kilka lat ewoluowały zjawiska społeczne.

3. Świeradów-Zdrój jako obszar recepcji turystycznej

Świeradów-Zdrój to miasto liczące ok. 4,5 tys. mieszkańców, położone na zboczach Wysokiego i Kamienickiego Grzbietu Gór Izerskich, w dolinie rzeki Kwisy. Do najważniejszych walorów turystycznych miasta zaliczyć należy ukształtowanie powierzchni pozwalające na przygotowanie stoków narciarskich, a także tras biegowych oraz wyznakowanie szlaków pieszych i rowerowych. Jednak najważniejszą bogactwa naturalne Świeradowa-Zdroju to klimat – tzw. klimat bodźcowy zbliżony do wysokogórskiego, czyste powietrze o dużej zawartości leczniczego radonu, złoża borowiny naskalnej oraz wody mineralne, dzięki którym miasto ma status uzdrowiska. Swą popularność jako uzdrowisko Świeradów-Zdrój zawdzięcza właśnie występowaniu tych stosunkowo rzadkich w Polsce wód mineralnym zawierającym radon¹. Są to szczawy alkaiczno-ziemno-żelaziste o radoczynności 9,84 – 37,9 nCi/l wykorzystywane do picia, kąpieli i inhalacji. Miejscowość uzdrowiskowa rozwijała się już od XVI wieku. W XIX wieku natomiast rozpoczął się masowy ruch turystyczny, ze szczególnym uwzględnieniem turystyki uzdrowiskowej. W celu zaspokojenia potrzeb turystów i kuracjuszy już na początku XX wieku powstała odpowiednia baza turystyczno-uzdrowiskowa.

Po II wojnie światowej uzdrowisko rozwijało się nadal. Większość obiektów noclegowych przejął Fundusz Wczasów Pracowniczych, a uzdrowisko upaństwowiono. W 1973 r. do Świeradowa-Zdroju przyłączono Czerniawę-Zdrój, tworząc jednocześnie Przedsiębiorstwo Uzdrowiskowe Świeradów-Czerniawa.

Początkowe lata po transformacji ustrojowej w 1989 r. to okres znacznego zastoju w rozwoju miejscowości i uzdrowiska. Mimo zapewnienia przez Kasy Chorych ciągłego napływu kuracjuszy przedsiębiorstwo uzdrowiskowe wykazywało stratę, a miasto przeżywało spore trudności spowodowane dużym spadkiem przyjazdów turystów. Niedostateczna infrastruktura narciarska, likwidacja linii kolejowej i upadek wielu obiektów noclegowych prowadzonych przez FWP spowodował znaczne problemy gospodarki turystycznej w mieście. Ponowne ożywienie ruchu turystycznego miało miejsce pod koniec lat 90. XX wieku, kiedy to Świeradów-Zdrój ponownie „został odkryty” przez kuracjuszy niemieckich. Restrukturyzacja przedsiębiorstwa uzdrowiskowego oraz remonty bazy zabiegowej i hotelowej pozwoliły na podpi-

¹ Jest to jedno z dwóch w Polsce i jedno z dwudziestu w Europie uzdrowisk radonowych.

sanie kontraktów z niemieckimi touroperatorami. To przełożyło się na działalność inwestycyjną w całym mieście. W 1989 r. Świeradów-Zdrój miał ok. 2000 miejsc noclegowych w 16 sanatoriach, 9 domach wypoczynkowych FWP, 7 ośrodkach zakładowych i 4 obiektach ogólnodostępnych (hotel, dom wycieczkowy, schronisko, dom noclegowy). W 1995 r. liczba obiektów noclegowych zmalała do 20, a liczba miejsc noclegowych do 1100. W 2003 r. obiektów noclegowych było już 28 (1500 miejsc), a w 2008 r. nastąpił powrót do stanu z 1989 r. (35 obiektów i 2100 miejsc noclegowych). Zmieniła się jednak struktura rodzajowa bazy noclegowej. W 2008 r. w Świeradowie-Zdroju funkcjonowało m.in. 7 hoteli, 5 pensjonatów, 7 innych obiektów hotelowych, 10 ośrodków wypoczynkowych, 2 zakłady uzdrowiskowe, 4 inne obiekty².

Zadziwiająca jest też zmiana w wielkości ruchu turystycznego. W 1995 r. z noclegów w Świeradowie skorzystało 27 tys. turystów, w tym 2 tys. turystów zagranicznych. W 2003 r. liczba nocujących w obiektach zbiorowego zakwaterowania wynosiła 23 tys. osób, w tym 9 tys. turystów zagranicznych, a w 2008 r. liczba nocujących przekroczyła 41 tys. osób, a liczba turystów zagranicznych 21 tys. Tak wysokim udziałem liczby turystów zagranicznych w ogólnej liczbie nocujących nie może pochwalić się żadna inna dolnośląska miejscowość turystyczna. O uzdrowskim charakterze Świeradowa świadczy także średnia długość pobytu, która dla turystów zagranicznych wynosi 10,6 dnia, a dla turystów krajowych 5,3 dnia.

W ostatnim czasie władze samorządowe Świeradowa-Zdroju i przedsiębiorcy tam funkcjonujący zaczęli poszukiwać innych produktów turystycznych niż tylko turystyka uzdrowska, które mogłyby być rozwijane na tym obszarze. Brak znanych i znaczących obiektów krajoznawczych w mieście oraz jego peryferyjne położenie w stosunku do ważnych szlaków komunikacyjnych utrudniają rozwój turystyki krajoznawczej czy kulturowej. Zaczęto zatem rozwijać infrastrukturę i promować walory do uprawiania turystyki kwalifikowanej, głównie pieszej i rowerowej latem oraz turystyki narciarskiej zimą. Na obszarze Gór Izerskich wytyczono całą sieć szlaków rowerowych oraz uzupełniono istniejącą sieć szlaków pieszych. Dużym impulsem rozwoju miasta było pozyskanie inwestora strategicznego, Sobiesława Zasady, który postanowił wybudować kolej gondolową ze Świeradowa na Stóg Izerski. Za ponad 100 mln zł powstała najnowocześniejsza w Polsce kolej gondolowa o długości 2172 m, która w ośmioosobowych wagonikach w ciągu godziny może przewieźć 2400 osób. Część kompleksu stanowi sztucznie dośnieżana i oświetlona wieczorem trasa zjazdowa o długości 2500 m. Latem kolej służy również turystom pieszym i rowerowym.

² Według klasyfikacji GUS. Na stronie internetowej miasta Świeradów-Zdrój można znaleźć jednak listę 101 obiektów noclegowych! Fakt ten wynika z tego, że GUS nie uwzględnia w swych statystykach pokoi gościnnych. Natomiast znaczna część bazy hotelarskiej Świeradowa-Zdroju to pokoje gościnne i apartamenty, które mogłyby być pensjonatami, ale nie chcąc poddawać się procedurze kategoryzacji, omijają zapisy ustawy o usługach turystycznych.

Swą bazę zabiegową znacznie rozbudowało i zmodernizowało również Uzdrowisko Świeradów-Czerniawa Sp. z o.o., które w ostatnich trzech latach wydało kwotę 7 mln zł i jako pierwsze wśród dolnośląskich uzdrowisk otworzyło nowoczesne centrum SPA w stylu japońskim. Nowością są tu kąpiele w miodzie, piwie lub mleku oraz okłady na ciało z kawioru, czekolady i kokosu, a także masaże gorącymi kamieniami.

Wśród miejskich inwestycji realizowanych w latach 2009-2010 należy wymienić:

- budowę dziewięciokilometrowego szlaku pieszo-rowerowego łączącego centrum Świeradowa z Czerniawą powiązaną z rewitalizacją Czarciego Młyna w Czerniawie (koszt ok. 24 mln zł),
- budowę pierwszych w Polsce tzw. singletracków, czyli ścieżek rowerowych w parku zdrojowym,
- przebudowę ulicy Zdrojowej, głównej ulicy miasta, na najdłuższy w Polsce deptak zdrojowy o długości ok. 1 km.

Kolejną przewidywaną inwestycją, o której donoszą media, ma być kompleks narciarski na zboczach Świeradowca. Hiszpańska firma Aqua chce za 30 mln euro wybudować kolej linową wraz z dwukilometrową trasą zjazdową oraz hotelem na 500 miejsc. Spółka ta posiada podobny kompleks w Pirenejach oraz kilka hoteli na Teneryfie. Mimo iż w Świeradowie-Zdroju znajduje się aż 16 krytych basenów, a 4 kolejne są w budowie, to na miejscu basenu miejskiego planowana jest budowa aquaparku wraz z całym kompleksem SPA.

4. Ocena wpływu rozwoju turystyki na życie mieszkańców Świeradowa-Zdroju

Dostępne dane statystyczne pozwalają na analizę sytuacji gospodarczej w mieście. Analiza ta oparta będzie na danych pochodzących z lat 2002, 2004, 2006 oraz 2008. Jedną z podstawowych oznak rozwoju lub regresu gospodarki w miejscowości turystycznej są dochody samorządu terytorialnego. W dochodach gminy Świeradów-Zdrój zaszła bardzo pozytywna zmiana, ponieważ między rokiem 2004 a 2006 wzrosły one z 10 mln zł do 16,5 mln zł. W 2008 r. odnotowano niewielki spadek dochodów o 0,7 mln zł. Źródłami tego wzrostu były m.in. dochody własne gminy, które w 2004 r. wynosiły 5,6 mln zł, natomiast dwa lata później już 9,1 mln zł. Zjawisko to wynikało np. ze zwiększenia się wpływów wynikających z podatku od nieruchomości, które w 2004 r. wynosiły 1,8 mln zł, a w 2008 r. już 2,5 mln zł. Ponadto znacznie, bo aż o 1 mln zł zwiększył się przychód z udziału w dochodach z podatku od osób fizycznych, co sugeruje bezpośrednią poprawę sytuacji materialnej mieszkańców Świeradowa-Zdroju. Średni dochód gminy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych na Dolnym Śląsku wzrósł z 227 zł w 2002 r. do 652 zł w 2008 r., czyli o 287%, w sąsiedniej Szklarskiej Porębie dochód ten wzrósł ze 181 zł do 481 zł, czyli o 265%. Stolica subregionu – Jelenia Góra, odnotowała wzrost o 287%:

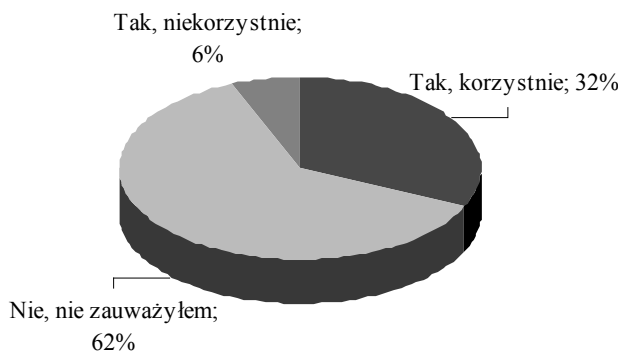
z 268 zł do 771 zł. Natomiast Świeradów-Zdrój swój dochód z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych zwiększył o 360%, czyli ze 112 zł do 404 zł. Jest to dochód niższy niż w sąsiednich gminach, ale charakteryzujący się największą dynamiką, co dowodzi również wzrostu dochodów mieszkańców Świeradowa-Zdroju.

Dzięki większym dochodom gmina mogła wydać więcej środków finansowych na zaspokojenie potrzeb swoich mieszkańców. Według danych GUS, wydatki samorządu na jednego mieszkańca podniosły się z 2 tys. zł w roku 2004 do 3,8 tys. zł w 2008 r. Przyływ środków finansowych przejawiał się m.in. w zwiększonym wydatkowaniu na transport i łączność, w tym na inwestycje w infrastrukturę oraz utrzymanie dróg publicznych. W 2006 r. samorząd przeznaczył na tę sferę gospodarowania o 2,6 mln zł, a w 2008 o 2,4 mln zł więcej niż w 2004 r. Kolejnym korzystnym zjawiskiem jest zwiększenie wydatków budżetu gminy na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska. Suma ta podniosła się z 1,0 mln zł w 2004 r. aż do 7,8 mln zł w 2006 r. Wynika to z faktu, że w tym czasie dokonano znacznych i najbardziej potrzebnych gminie inwestycji, jak np. wybudowanie ekologicznej oczyszczalni ścieków. Wydatki na bieżące potrzeby, czyli np. na utrzymanie zieleni czy oczyszczanie miasta, wciąż są zwiększane, co może oznaczać, że samorząd zdaje sobie coraz większą sprawę z tego, jaką rolę odgrywa estetyka otoczenia w rozwoju turystyki. Jest to również dodatkowa korzyść dla mieszkańców, ponieważ czystość otaczającego ich środowiska podnosi jakość życia.

Wyraźne zwiększenie się liczby zarejestrowanych w rejestrze REGON podmiotów gospodarczych jest kolejnym sygnałem wskazującym na wzrost przedsiębiorczości mieszkańców oraz ich zwiększone zapotrzebowanie na produkty i usługi. Sugeruje to wniosek, że rozwój obszaru recepcji turystycznej stwarza wciąż nowe możliwości na rozpoczęcie działalności gospodarczej. W 2004 r. na terenie Świeradowa-Zdroju istniało 548 zarejestrowanych firm, do roku 2006 przybyło ich 39, a przez kolejne dwa lata 45. Najwięcej nowych przedsiębiorstw pojawiło się w sekcji H, czyli transporcie i gospodarce magazynowej. Przez cztery kolejne lata ich liczba wzrosła z 66 do 95, czyli o 29 podmiotów. Na drugim miejscu pod względem liczby nowo zarejestrowanych przedsiębiorstw znalazła się sekcja K, czyli działalność finansowa i ubezpieczeniowa, ponieważ w jej ramach otwarto w latach 2004-2008 aż 20 firm. Zastanawiające jest to, że o ile w sekcji H wiążącej się ściśle z turystyką wzrost liczby podmiotów był znaczny, o tyle w sekcji I, czyli działalności związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, otwarto tylko 10 nowych firm. Może to być związane z faktem, że w ostatnim czasie dużą część nowo otwartej bazy noclegowej stanowią kwatery prywatne nieujęte w statystyce. Według danych pochodzących z 2010 r. w Świeradowie-Zdroju istnieje 80 obiektów oferujących usługi noclegowe [Internet 1] oraz 46 punktów gastronomicznych³. Powstaje tu więc różnica 62 podmiotów pomiędzy danymi GUS z roku 2008 a danymi pochodzącymi z Urzędu Miasta Świeradów-Zdrój i referatu zajmującego się sprawami turystyki.

³ Dane Urzędu Miasta z dnia 26.03.2010 r.

Skutkiem otwierania nowych przedsiębiorstw jest wzrost liczby miejsc pracy i spadek bezrobocia. Można zaobserwować wyraźny wzrost liczby osób zatrudnionych w uzdrowisku. Ich liczba systematycznie wzrasta. Różnica pomiędzy rokiem 2004 a 2006 wyniosła aż 103 nowe miejsca pracy. Przez następne dwa lata przybyło kolejnych 75 miejsc pracy. Ze względu na to, że część z pracowników dojeżdża do Świeradowa do pracy z okolicznych wsi i miasteczek (w 2006 r. było to 309 osób), statystyki te mogą nie do końca ukazywać sytuację samych mieszkańców. Widać jednak wyraźnie, że stopa bezrobocia systematycznie spada, co potwierdza wcześniej omawiane dane. W 2004 r. bezrobocie sięgało 16,6%, było więc o 3 punkty procentowe wyższe niż na terenie województwa dolnośląskiego i aż o 4,2 punktu procentowego wyższe niż w całej Polsce. W 2006 r. bezrobocie spadło do 13,4%, a w 2008 r. do 10,6%. Widać wyraźnie, że stopa bezrobocia w uzdrowisku spada równoległe do jej spadku w całej Polsce oraz w województwie dolnośląskim, jednak wciąż w Świeradowie jest ona średnio o 3,57 punktu procentowego wyższa w porównaniu z krajem i o 3,03 punktu procentowego w stosunku do województwa. Oznacza to, że sytuacja mieszkańców poprawia się proporcjonalnie do poprawy sytuacji na rynku pracy w całym państwie. Efektywniejsze wykorzystanie potencjału Świeradowa jako ośrodka recepcji turystycznej może to zmienić i spowodować wyrównanie stopy bezrobocia z krajem i województwem. Innym czynnikiem mającym wpływ na stopę bezrobocia w mieście jest struktura tworzonych stanowisk pracy. Pracodawcy zgłaszają duże zapotrzebowanie na wykwalifikowane kadry medyczne, np. rehabilitantów, masażyistów, kosmetyków, a także poszukują osób ze znajomością języków obcych. Tym wymaganiom nie jest w stanie sprostać miejscowa ludność, co powoduje konieczność zatrudniania osób z ościennych gmin.



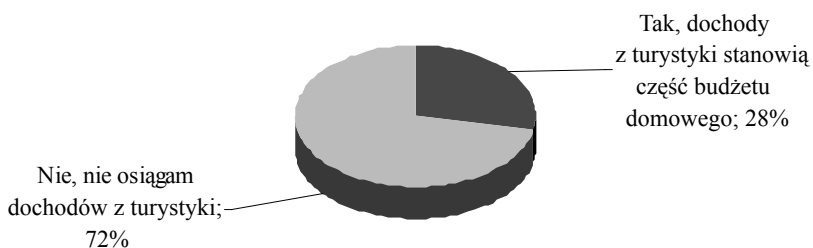
Rys. 1. Wpływ rozwoju turystyki na finansową sferę życia mieszkańców Świeradowa-Zdroju

Źródło: badania własne.

W kwietniu i maju 2010 r. przeprowadzone zostało, na próbie badawczej liczącej 50 osób będących mieszkańcami Świeradowa-Zdroju, badanie, którego celem

była analiza wpływu turystyki na życie mieszkańców Świeradowa-Zdroju⁴. Kwestionariusz ankietowy, który wypełniali respondenci, składał się z 9 pytań półotwartych, z których 3 odnosiły się bezpośrednio do sytuacji ekonomicznej badanych. W pytaniu pierwszym odpowiadający wyrazili swoją opinię na temat tego, czy rozwój turystyki wpłynął na ich finansową sferę życia. Wyniki obrazuje rys. 1.

Aż 62% pytanym nie zauważyło różnicy w tej kwestii, ale też spora grupa (32%) uznała, że turystyka miała pozytywny wpływ na ich sytuację ekonomiczną. Osoby, które zaznaczyły w tym pytaniu odpowiedź „b” (Nie – nie zauważyłam/em różnicy), w większości pracują w przedsiębiorstwach niezwiązanych bezpośrednio lub nawet pośrednio z turystyką, są bezrobotne lub przeszły już na emeryturę. Możliwe również, że niektóre z nich nie uświadamiają sobie powiązań między swoimi dochodami a środkami finansowymi, które pozostawiają w Świeradowie goście, lub takie powiązania są trudne do zidentyfikowania. Do drugiej grupy należą osoby, które znalazły dla siebie miejsce w którymś z ogniw gospodarki turystycznej i czy to przez wynajem pokoi, czy przez pracę w budownictwie zyskały dzięki niej dodatkowe środki finansowe. Tylko 6% respondentów stwierdziło, że zmiany w ich sytuacji zaszły, ale były one niekorzystne. Często osoby zaznaczające właśnie tę odpowiedź wskazywały na wyższe niż w okolicznych miejscowościach ceny towarów i usług, w tym upatrywały przyczyny pomniejszenia swoich zasobów finansowych. Kolejne pytanie dotyczyło procentowego udziału dochodów z turystyki w budżecie domowym w ogóle. Wyniki ukazuje rys. 2.



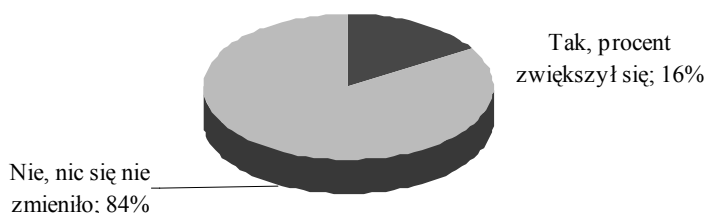
Rys. 2. Gospodarstwa domowe osiągające dochody z turystyki

Źródło: badania własne.

Aż 72% respondentów odpowiedziało, że takiego udziału nie ma w ogóle, natomiast 28% badanych określiło go w granicach 5-100%. Ostatecznie wyniknęło, że średni udział przychodów z turystyki w dochodach mieszkańców Świeradowa w ogóle wynosi 58,46%.

⁴ Badania przeprowadziła T.A. Kobiałko na potrzeby pracy dyplomowej pt. *Wpływ rozwoju turystyki na życie mieszkańców ośrodka recepcji turystycznej na przykładzie Świeradowa-Zdroju* napisanej pod kierunkiem P. Gryszela.

Ostatnie z pytań dotyczących sytuacji ekonomicznej dotyczyło zmian, jakie zaszły w tej sferze w ciągu ostatnich 3 lat. Wyniki prezentuje rys. 3. W ciągu ostatnich 3 lat 84% badanych nie stwierdziło zmiany na lepsze lub gorsze, jeśli chodzi o udział dochodów z turystyki w swoim budżecie. Są to w większości osoby, które na pytanie 3: „Czy jakaś część Pani/ Pana dochodów pochodzi z turystyki?”, odpowiedziały negatywnie, reszta natomiast to mieszkańcy, którzy czerpią zyski z turystyki już od wielu lat. Tylko 16% odpowiadających stwierdziło, że procent dochodów z turystyki w ich dochodach w ogóle zwiększył się przez ostatnie lata. Osoby te otworzyły działalność polegającą na wynajmie kwater prywatnych lub znalazły zatrudnienie w którymś z obiektów noclegowych, placówkach gastronomicznych czy usługowych.



Rys. 3. Zmiany udziału dochodów z turystyki w dochodach ogółem mieszkańców w ostatnich 3 latach

Źródło: badania własne.

Powyższe informacje upoważniają do stwierdzenia, że wpływ wzrostu przyjazdów gości do Świeradowa-Zdroju na sytuację ekonomiczną mieszkańców jest zauważalny. W większości przypadków jest on pozytywny. Zmiany nie są jednak wciąż tak duże i tak korzystne, jak mogłyby być. Nasuwa się więc wniosek, że jest to dopiero początek omawianego procesu. Mieszkańcy Świeradowa zaczynają odkrywać, że w działalności związanej z turystyką istnieje szansa na zysk i że ich miejsce zamieszkania stwarza ku temu znakomite możliwości. Coraz więcej z nich modernizuje swoje domy z myślą o utworzeniu pokoi gościnnych, inni myślą o otwarciu działalności gospodarczej opartej na źródle dochodów, jakim jest turystyka – część z nich już zrealizowała podobne plany. Są też tacy, którzy pozostają sceptyczni i dostrzegają więcej elementów negatywnych niż pozytywnych w procesie rozwoju turystyki w Świeradowie-Zdroju.

Wszystkie sfery życia społeczeństwa są ściśle powiązane ze sobą, więc zmiany gospodarcze muszą iść w parze ze zmianami społecznymi. Podstawową przesłanką pozwalającą te procesy rozpoznać są migracje ludności oraz zmiany w liczbie mieszkańców miast oraz w strukturze demograficznej (szczególnie strukturze wiekowej społeczeństwa). Niestety wnioski z analizy liczby mieszkańców miasta w latach 2004, 2006 i 2008 nie są optymistyczne. W 2004 r. Świeradów-Zdrój zamieszkiwało 4687 osób, dwa lata później ubyło 66 mieszkańców, a przez kolejne dwa lata następne 56 osób.

W sumie przez cały analizowany okres liczba ludności miasta obniżyła się o 122 świeradowian, czyli w 2008 r. było ich 4565. Z danych Urzędu Miasta wynika, że proces ten trwał również w latach następnych. Ludność miasta stanowią w większości osoby w wieku produkcyjnym – ich odsetek w społeczeństwie waha się między 64 a 65%, co dobrze rokuje. Dzięki temu wskaźnik obciążenia demograficznego, czyli ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, wciąż się zmniejsza. Niepokojące jest to, że liczba osób w wieku przedprodukcyjnym jest niewielka i wciąż spada – w 2004 r. stanowiła 20% całej ludności miasta, w 2006 – 18,9%, a w roku 2008 już 18,2%. W przyszłości może to być źródłem problemów. Z obserwacji zameldowań i wymeldowań wynika, że w latach 2004 i 2006 wiele osób uważało, że miasto nie stwarza możliwości do rozwoju – to główny motyw wyjazdów ludzi młodych ze Świeradowa, ponieważ opuściło je kolejno 50 i 79 mieszkańców. Pozytywna zmiana zauważalna jest dopiero w roku 2008, wtedy liczba osób emigrujących z uzdrowiska spadła o 15. Jest to niewielki postęp, ale jeśli tendencja się pogłębi i utrzyma, będzie to miało bardzo pozytywny skutek dla miasta.

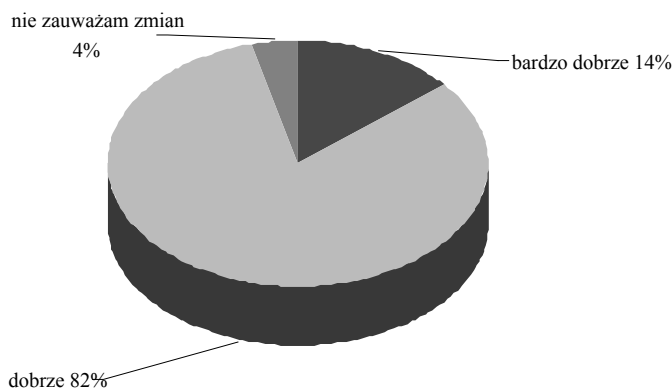
Ciekawych informacji dostarcza analiza zameldowań. Bilans tych dwóch omawianych zjawisk jest wciąż ujemny, co oznacza, że wciąż więcej osób wyjeżdża ze Świeradowa, niż do niego przyjeżdża. Zdecydowanie większa liczba przyjeżdżających pochodzi z miast, co może sugerować, że część z tych osób odwiedziła wcześniej miasto w roli turystów, po czym postanowiła w nim zamieszkać, a więc postrzega Świeradów jako urokliwe miejsce i szansę na odpoczynek od zgiełku miasta.

W przeprowadzonej wśród mieszkańców Świeradowa-Zdroju ankiecie padły trzy pytania wiążące się bezpośrednio ze sferą społeczną ich życia. W pierwszym z nich respondenci zostali zapytani o to, czy rozwój turystyki w ciągu minionych 3 lat wpłynął na ich życie rodzinne lub osobiste. Aż 80% pytanych nie zauważyło takiego wpływu, dostrzegło go tylko 16% badanych. Ta druga grupa, uzasadniając swoje odpowiedzi, często pozostawała przy aspektach materialnych, mówiąc, że dodatkowy dochód pozwolił spełnić marzenia lub podnieść poziom życia. Niektórzy pozytywne skutki rozwoju turystyki widzieli w tym, że oni sami lub ktoś z rodziny znalazł pracę oraz w tym, że ceny nieruchomości wzrosły. Kolejna grupa odpowiedzi dotyczyła spędzania czasu wolnego. Infrastruktura turystyczna zbudowana z myślą o turystach wpływa korzystnie również na życie mieszkańców, np. przez to, że mogą uprawiać sporty zimowe na terenie miasta, które zamieszkują. Następna korzyść wynika z obserwacji przyjezdnych, którzy przywożą do Świeradowa najnowsze dyscypliny sportowe, które bez ich udziału najprawdopodobniej nie dotarłyby do świeradowian. Znacomitym przykładem jest nordic walking, który spopularyzowali w uzdrowisku turyści z Niemiec. Tylko 4% spośród badanych stwierdziło, że rozwój turystyki wpłynął niekorzystnie na ich życie. Jedynym powodem, którym uzasadniali oni swoją opinię, był wzrost cen w sklepach.

Mieszkańcy Świeradowa w odpowiedzi na pytanie: „Czy jakość Pani/Pana życia poprawiła się dzięki rozwojowi turystyki w Świeradowie?”, najczęściej stwierdzali, że nie zauważyli różnicy. Odpowiedziało tak 74% badanych, 10% stwierdziło, że

jakość ich życia się pogorszyła, niestety żadna z tych osób nie uzasadniła swojej odpowiedzi, przez co trudno jest zidentyfikować przyczynę takiego stanu. Z kolei 16% osób, które zauważyły korzystną zmianę, podawało podobne powody jak w pytaniu dotyczącym życia osobistego. Pojawiła się więc nowa praca, dodatkowy przyływ środków finansowych oraz więcej możliwości uprawiania na terenie Świeradowa sportów. Nowością były głosy mówiące o tym, że estetyka miasta się poprawia, co wpływa korzystnie na mieszkańców, oraz że sklepy w Świeradowie są lepiej zaopatrzone.

Ostatnie z pytań o sferę społeczną dotyczyło wpływu turystów na mieszkańców. W tym przypadku większość respondentów – 70%, zauważyło istnienie takiego zjawiska. Najczęściej podawanym w tym przypadku uzasadnieniem był wzrost tolerancji mieszkańców Świeradowa w stosunku do osób z innych miast Polski oraz z zagranicy. Szczególnie styczność z obcokrajowcami wydaje się w tym przypadku cenna, ponieważ zwiększa otwartość świeradowian. Pytani zwrócili również uwagę na pozytywne zjawisko, jakim jest to, że miejscowa społeczność stara się zauważać turystów i ich potrzeby oraz być w stosunku do nich przyjazna. Po raz kolejny pojawiły się również wzmianki o większej liczbie miejsc pracy i spadku bezrobocia, co pomaga w zwalczaniu patologii społecznych i podnosi poziom życia mieszkańców. Co ciekawe, niektórzy z respondentów zwracali uwagę na to, że pojawiło się więcej miejsc pracy dla kobiet, co sprzyja propagowaniu równouprawnienia oraz aktywizacji zawodowej tej grupy. Pozytywnym zjawiskiem według respondentów jest również wzrost aktywności społecznej mieszkańców oraz to, że nowe lokale gastronomiczne stwarzają im więcej możliwości do spędzania czasu w gronie znajomych. Aż 30% badanych uważało, że przyjazdy gości do Świeradowa nie wpływają na miejscową społeczność.



Rys. 4. Ocena zmian, jakie zaszły w Świeradowie-Zdroju w ostatnich 3 latach w opinii mieszkańców

Źródło: badania własne.

Ostatnia grupa trzech pytań dotyczyła odczuć mieszkańców w stosunku do samych turystów, do ogólnie pojętych zmian zachodzących w Świeradowie oraz tego,

czy wiąże oni swoją przyszłość z tą miejscowością. Miała ona zdiagnozować podejście świeradowian do turystyki, jej rozwoju, ogólnie pojętych zmian w miejscowości oraz tego, czy te zmiany wpłyną na ich plany na przyszłość i skłonią do pozostania w uzdrowisku. Z odpowiedzi na pytanie: „Jak ocenia Pani/Pan zmiany, jakie zaszły w Świeradowie-Zdroju przez ostatnie 3 lata?”, wynika, że większość mieszkańców zapatruje się na nie pozytywnie. W sumie taką opinię wyraziło 95% respondentów, z czego 82% określa je jako dobre, a 14% jako bardzo dobre. Tylko 4% pytanych nie zauważyło różnicy. Co ciekawe, nikt nie stwierdził, że zmiany te poszły w złym kierunku.

Kolejne pytanie ankiety brzmiało: „Czy wiąże Pani/Pan swoją przyszłość ze Świeradowem?”. Nieco ponad 2/3 ankietowanych (72%) odpowiedziało twierdząco, reszta – 28%, zaznaczyła odpowiedź „nie”. Tylko 28,57% z osób, które podały uzasadnienie takiego stanowiska, nie zamierza opuszczać miasta ze względu na to, że mieszka tam od urodzenia lub przeprowadziło się kilkadziesiąt lat temu. Tyle samo respondentów zatrzymuje w Świeradowie posiadanie nieruchomości na jego terenie oraz stała praca lub większe możliwości jej znalezienia. Około 21,43% w swojej odpowiedzi jako powód podało bezpośrednio turystykę. Osoby te czerpią już z niej dochody (np. prowadzą wynajem pokoi gościnnych) lub zamierzają to zrobić w przyszłości, widząc pojawiające się możliwości. Kolejne 28,57% pytanych zwróciło uwagę na uroki miasta – piękno otoczenia, czyste powietrze i wodę, dużo zieleni oraz specyficzny klimat. Blisko 28% wszystkich pytanych zaprzeczyło temu, że wiąże ze Świeradowem swoją przyszłość. Jako powody podawali głównie to, że w ich zawodzie nie ma tam perspektyw lub że woleliby zamieszkać w większym mieście.

Ankietowani mieli również sposobność wyrazić swoją opinię na temat tego, czy lubią turystów. Celem tego pytania było nie tylko zdiagnozowanie, czy przyjezdni są darzeni w mieście sympatią, ale też czy w takim razie mieszkańcy zdają sobie sprawę z możliwości, jakie stwarzają tacy goście dla miasta oraz czy gościnność świeradowian będzie czynnikiem sprzyjającym wzrostowi przyjazdów czy też może się przyczynić do sytuacji odwrotnej. Ponad połowa – 60% – pytanych odpowiedziała twierdząco. Około 31,25% osób, które uzasadniły taką opinię, podawało za powód możliwość zawierania nowych, ciekawych znajomości, a nawet przyjaźni z przyjezdnymi z całej Polski oraz z zagranicy. Często jako dodatkową zaletę podawano możliwość nauki języka, szczególnie niemieckiego. Kolejnymi elementami pozytywnymi, jakie dostrzegają świeradowianie w odwiedzinach gości, jest ich usposobienie, a co za tym idzie – atmosfera, jaką tworzą w miejscowości. Turyści są często w oczach mieszkańców zrelaksowanymi, miłymi ludźmi, którzy nigdzie się nie śpieszą, a przez to wprowadzają „sielankowy nastrój” lub nawet „atmosferę wiecznych wakacji” w Świeradowie. Uwadze pytanych nie umknęło również po raz kolejny to, że odwiedzający gwarantują dochody. Spośród wszystkich respondentów 10% wyraziło opinię, że nie lubi turystów. Jako powody podawali w większości to, że nie lubią Niemców, którzy stanowią większą część wszystkich odwiedzających

miasto z zagranicy. Jest to bardzo niepokojące zjawisko, ponieważ odkrywa tkwiącą wciąż w społeczeństwie zaściankowość i nietolerancję dla innych nacji. Następnym często pojawiającym się zdaniem było stwierdzenie, że turyści są po prostu męczący. Taka opinia potwierdza fakt, że wczasowicze nie zawsze zdają sobie sprawę z tego, że życie w miejscowości toczy się 365 dni w roku, nie wszyscy mieszkańcy czerpią dochody z turystyki i że nie mieszkają tu tylko dla przyjemności turystów.

5. Podsumowanie

Po przeprowadzeniu analizy wpływu rozwoju turystyki na infrastrukturę turystyczną i paraturystyczną, sytuację gospodarczo-ekonomiczną oraz kulturę i społeczeństwo Świeradowa-Zdroju można uznać, że ewolucja wszystkich tych sfer jest widoczna i zmierza w dobrym kierunku, ponieważ jakość życia mieszkańców rośnie. Nowe możliwości w zakresie działalności gospodarczej rozwijają przedsiębiorczość społeczeństwa, czego następstwem jest wiele inwestycji prywatnych. Ponadto mieszkańcy stają się bardziej otwarci na świat, ludzi przyjeżdżających z innych części Polski czy z zagranicy oraz na siebie nawzajem, a wyrazem tego są coraz liczniejsze inicjatywy społeczne i chętny udział świeradowian w wydarzeniach kulturalnych. Rozwój miasta wspierają jego władze, dbając o infrastrukturę, aktywnie uczestnicząc w organizacji imprez kulturalnych oraz informując na bieżąco mieszkańców o aktualnych, ważnych dla miasta decyzjach i wydarzeniach. Budżet gminy wzbogaca się i działa coraz sprawniej w kwestii uzyskiwania środków unijnych na inwestycje.

Dane uzyskane z Głównego Urzędu Statystycznego ukazały, że Świeradów-Zdrój jest dopiero w początkowej fazie zmian gospodarczych i społecznych. Wnioski te poparły wyniki badań ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców, która dała obraz społeczeństwa świadomego obecnych i potencjalnych korzyści wynikających z odpowiedniego wykorzystania walorów miasta. Entuzjazm ten jest jednak umiarkowany, ponieważ miejscowa ludność zdaje sobie sprawę również z zagrożeń, jakie może to za sobą nieść. Wiele osób już czerpie korzyści finansowe z turystyki, a część zamierza to dopiero zacząć robić. Duża liczba mieszkańców podchodzi jednak do wzmoczonego ruchu turystycznego obojętnie lub nawet pesymistycznie.

Literatura

Derek M., Kowalczyk A., Swianiewicz P., *Wpływ turystyki na sytuację finansową i rozwój miast w Polsce (na przykładzie miast średniej wielkości)*, Prace i Studia Geograficzne, Tom 35, Warszawa 2005.

Gaworecki W., *Turystyka*, PWE, Warszawa 2003.

Gołębski G. (red.), *Kompendium wiedzy o turystyce*, PWN, Warszawa 2009.

Meyer B., *Kształtowanie układów przestrzenno-funkcjonalnych przez turystykę*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2008.

Winiarski R. (red.), *Turystyka w naukach humanistycznych*, PWN, Warszawa 2008.

Źródło internetowe

[1] www.swieradowzdroj.pl.

INFLUENCE OF TOURISM ON LIVING CONDITIONS OF TOURISM DESTINATION INHABITANTS BASED ON THE EXAMPLE OF ŚWIERADÓW-ZDRÓJ

Summary: Tourism represents a multidimensional phenomenon and its functioning is closely related to the region in which it is present. The results of its development are noticeable in every sphere of tourism destination inhabitants' lives since, among others, it requires the development of tourism infrastructure, or the provision of additional services. It is also translated into new jobs in a tourism destination and opens opportunities for obtaining additional income. Besides, social and cultural interactions keep occurring in such locations. However, the development of tourism also results in negative phenomena.

The main objective of the hereby article is the analysis of tourism development influence on particular spheres of human life. It is illustrated on the example of a tourism resort of Świeradów-Zdrój. Many years lasting observations of tourists and inhabitants behaviour towards each other in different tourism destinations became the inspiration for choosing the above research subject.